

Sag C-80/19

Sammen drag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement

Dato for indlevering:

4. februar 2019

Forelæggende ret:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauen)

Afgørelse af:

17. januar 2019

Appellant:

E.E.

Andre procesdeltagere i kassationssagen:

Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė,

K.-D. E.

Hovedsagens genstand

Tvisten i hovedsagen vedrører fortolkningen og anvendelsen af de materielretlige regler om international arv og af de procesretlige regler om fastslåelse og anerkendelse af foreløbige faktiske forhold.

Sagens genstand og retsgrundlaget for anmodningen om præjudiciel afgørelse

Fortolkning og anvendelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 og artikel 267, stk. 1, litra b), og stk. 2, TEUF.

Præjudicielle spørgsmål

1. Anses en situation som den i den foreliggende sag – hvor en litauisk statsborger, hvis sædvanlige opholdssted på død tidspunktet muligvis var i

en anden medlemsstat, men som under alle omstændigheder aldrig havde afskåret forbindelsen til sit hjemland, og som forud for sin død bl.a. havde oprettet et testamente i Litauen og efterladt alle sine aktiver til sin arving, en litauisk statsborger, og hvor det på tidspunktet for arvefaldet blev konstateret, at hele boet bestod i fast ejendom, der alene var beliggende i Litauen, og hvor en statsborger i denne anden medlemsstat, nemlig den længstlevende ægtefælle, tydeligt gav udtryk for sin hensigt om at give afkald på alle krav på afdødes bo, ikke deltog i den retssag, der blev anlagt i Litauen, og var indforstået med de litauiske retters kompetence og anvendelsen af litauisk ret – for at være en arvesag med grænseoverskridende virkninger som omhandlet i forordning nr. 650/2012, på hvilken denne forordning finder anvendelse?

2. Anses en litauisk notar, der indleder en arvesag, udsteder et arvebevis og udfører andre handlinger, der er nødvendige, for at arvingen kan gøre sine rettigheder gældende, for at være en »ret« som omhandlet i artikel 3, stk. 2, i forordning nr. 650/2012, når henses til det forhold, at notarer i deres arbejde overholder principperne om upartiskhed og uafhængighed, deres beslutninger er bindende for dem selv og judicielle myndigheder, og deres handlinger kan være genstand for et søgsmål?

3. Såfremt det andet spørgsmål besvares bekræftende, anses arvebeviser, der udstedes af litauiske notarer, da for at være retsafgørelser som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra g), i forordning nr. 650/2012, og skal der af den grund fastslås kompetence for så vidt angår udstedelsen heraf?

4. Såfremt det andet spørgsmål besvares benægtende, skal bestemmelserne i artikel 4 og 59 i forordning nr. 650/2012 (samlet eller hver for sig, men ikke begrænset til disse artikler) da forstås således, at litauiske notarer har ret til at udstede arvebeviser uden at følge de almindelige kompetenceregler, og at sådanne beviser vil blive anset for officielt bekræftede dokumenter, der også har retlige konsekvenser i andre medlemsstater?

5. Skal artikel 4 i forordning nr. 650/2012 (eller andre bestemmelser deri) forstås således, at afdødes sædvanlige opholdssted kun kan fastslås i én specifik medlemsstat?

6. Skal bestemmelserne i artikel 4, 5, 7 og 22 i forordning nr. 650/2012 (samlet eller hver for sig, men ikke begrænset til disse artikler) forstås og anvendes på en sådan måde, at det i den foreliggende sag i overensstemmelse med de faktiske forhold, der er beskrevet i det første spørgsmål, da fører til den konklusion, at de pågældende parter var enige om, at retterne i Litauen skulle være kompetente, og at litauisk ret skulle finde anvendelse?

Anførte EU-retlige forskrifter

7., 20., 21., 22., 23., 59. og 67. betragtning til og artikel 2, 3, 4, 5, 7, 15, 22, 59 og 79 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis (EUT 2012, L 201, s. 107, herefter »forordning nr. 650/2012«).

Anførte nationale bestemmelser

Artikel 5.2 i Republikken Litauens civile lovbog (herefter »den civile lovbog«) bestemmer bl.a. følgende:

»1. *Arv opstår ved lov eller på grundlag af et testamente.*«

[...]

Den civile lovbog artikel 5.4 bestemmer:

»1. *Stedet for arvefaldet anses for at være arveladers eller testators sidste bopæl (denne lovbogs artikel 2.12).*

2. *Såfremt arvelader eller testator ikke havde nogen fast bopæl, skal stedet for arvefaldet anses for at være:*

1) *det sted, hvor arvelader eller testator boede det meste af tiden i de seneste seks måneder forud for sin død*

2) *såfremt arvelader eller testator boede flere steder, anses stedet for arvefaldet for at være det sted, hvor arvelader eller testator overvejende havde sine økonomiske eller personlige interesser (stedet, hvor ejendelene eller, såfremt ejendelene befinder sig flere steder, størstedelen af disse befinder sig; stedet hvor den ægtefælle, som arvelader eller testator var i ægteskabeligt forhold til i de sidste seks måneder forud for sin død, har bopæl, eller stedet hvor det barn, der boede sammen med arvelader eller testator, har bopæl).*

3. *Hvis det ikke er muligt at fastlægge arveladers eller testators bopæl på baggrund af de omstændigheder, der er beskrevet i denne artikels stk. 1 og 2, kan stedet for arvefaldet fastlægges i henhold til arveladers eller testators statsborgerskab, stedet hvor den pågældende var tilmeldt folkeregistret, stedet hvor motorkøretøjer tilhørende den pågældende er registreret, og andre omstændigheder.*

4. *I tilfælde af tvist kan stedet for arvefaldet efter anmodning fra de berettigede parter fastlægges af retten, der tager hensyn til alle omstændighederne.*«

Artikel 5.28 i den civile lovbog bestemmer bl.a. følgende:

»1. *Officielle testamenter er testamenter, der er udfærdiget skriftligt i to eksemplarer og bekræftet af en notar eller af en embedsmand ved Republikken Litauens konsulat i den pågældende stat.*

[...]

5. *Det forhold, at der udfærdiges et officielt testamente, kan ikke anfægtes.*
[...]

Artikel 5.66 i den civile lovbog bestemmer bl.a. følgende:

»1. *De arvinger, der arver efter loven eller ifølge testamente, kan indgive en anmodning om udstedelse af et arvebevis til notaren på stedet for arvefaldet.*
[...]

Artikel 1 i den litauiske lov om notarinstitutionen bestemmer følgende:

»Notarinstitutionen omfatter alle notarer, der i henhold til denne lov har ret til juridisk at fastslå naturlige og juridiske personers uomtvistede subjektive rettigheder og de faktiske retsforhold vedrørende disse personer og til at sikre, at disse personers og statens retlige interesser beskyttes.«

Artikel 2 i lov om notarinstitutionen bestemmer bl.a. følgende:

»En notar er en person, der af staten har beføjelse til at udføre de funktioner, der er fastlagt i denne lov for at sikre, at der ikke forekommer ulovlige transaktioner og dokumenter i civilretlige forhold. En notar kan også fungere som mediator i civile tvister.

Notarer udpeges og afskediges af Republikken Litauens justitsminister.

Artikel 12 i lov om notarinstitutionen bestemmer:

»Notarer udøver deres beføjelser uden hensyntagen til påvirkning fra statsmagten og forvaltningen og er alene underlagt loven.«

Artikel 26 i lov om notarinstitutionen bestemmer:

»Notarer udfører følgende notarialforretninger:

[...]

2) *udstedelse af arvebeviser*

[...]

Det anerkendes, at de faktiske forhold, der er opregnet i notarbekræftede dokumenter, er fastslåede og ikke kræver dokumentation, så længe dokumenterne

(dele heraf) ikke er blevet erklæret ugyldige i henhold til en lovbestemt procedure.«

Artikel 40 i lov om notarinstitutionen bestemmer bl.a. følgende:

»En notar har pligt til at afvise at udføre en notarialforretning, hvis udførelsen af en sådan notarialforretning ville være i strid med eller ikke ville overholde lovgivningsmæssige krav.«

Artikel 41 i lov om notarinstitutionen bestemmer bl.a. følgende:

»En berørt person, der mener, at udførelsen af en notarialforretning eller afvisningen af at udføre en notarialforretning ikke er korrekt, har ret til at anfægte dette forhold ved den kompetente ret på det sted, hvor notarkontoret er beliggende.«

Artikel 444 i Republikken Litauens retsplejelov i civile sager (herefter »den civile retsplejelov«) bestemmer bl.a. følgende:

»1. En ret fastslår de faktiske forhold, der giver anledning til at stifte, ændre eller bringe personers personlige rettigheder eller ejendomsrettigheder til ophør.

2. Retten undersøger sager:

[...]

8) vedrørende godkendelse af boet og fastlæggelsen af det faktiske sted for arvefaldet.«

Den civile retsplejelovs artikel 445 bestemmer:

»Retten fastlægger alene de retligt relevante forhold, hvis sagsøgeren ikke er i stand til at indhente de dokumenter, der kræves med henblik på at bekræfte disse forhold på anden vis, eller hvis bortkomne dokumenter ikke kan genskabes.«

Den civile retsplejelovs artikel 448 bestemmer bl.a. følgende:

»2. En endelig retsafgørelse, hvormed der fastslås et faktisk forhold, som skal registreres i personregisteret eller dokumenteres over for andre myndigheder, danner grundlag for registrering eller dokumentation af et sådant forhold, men sidestilles med dokumenter udstedt af disse myndigheder. [...]]«

Den civile retsplejelovs artikel 511 bestemmer bl.a. følgende:

»1. En udført notarialforretning eller en afvisning af at udføre en notarialforretning kan anfægtes i overensstemmelse med den i dette kapitel fastlagte procedure.

2. *Der kan anlægges sag ved den kompetente byret, hvor den notar (eller en anden person, der i henhold til loven er berettiget til at udføre notarialforretninger), hvis handling anfægtes, har sit arbejdssted. [...]*«

Den civile retsplejelovs artikel 580 bestemmer bl.a. følgende:

»[...]

2. *En stævning med henblik på at indlede en arvesag indgives til den kompetente byret ved stedet for arvefaldet. [...]*«

Kortfattet fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

- 1 I hovedsagen giftede appellantens mor E.E. (en litauisk statsborger) sig med K.-D. E. (en tysk statsborger) og flyttede sammen med sin søn (appellanten) til Tyskland for at bosætte sig der.
- 2 Da appellantens mor E.E. vendte tilbage til Litauen, oprettede hun et testamente på notarkontoret i byen Garliava i kommunen i Kaunas-regionen og indsatte sin søn (appellanten) som arving til hele sit bo (en lejlighed i Kaunas).
- 3 Den 17. juli 2017 kontaktede appellantens Kauno miesto 4-asis notaro biuras (4. notarkontor i Kaunas) med anmodning om indledning af en arvesag og udstedelse af et arvebevis.
- 4 Den 1. august 2017 besluttede Kauno miesto 4-asis notaro biuras at afvise at udføre notarialforretningen. Notarens afvisning af at udføre den notarialforretning, som appellantens havde bedt om, var baseret på testators sædvanlige opholdssted (Tyskland) som omhandlet i forordning nr. 650/2012. Appellanten anfægtede ved førsteinstansretten notarens afvisning af at udføre notarialforretningen.
- 5 Den 29. januar 2018 gav Kauno apylinkės teismas (distriktsdomstolen i Kaunas) appellantens medhold, ophævede notarens afgørelse af 1. august 2017 vedrørende afvisning af at udføre notarialforretningen og pålagde notaren at indlede arvesagen med udgangspunkt i det sted, hvor ejendommen var tinglyst, og at udstede et arvebevis vedrørende boet efter den afdøde mor E.E. Førsteinstansretten anførte, at selv om appellantens mor havde erklæret, at hun var udrejst til Tyskland, var hun fortsat litauisk statsborger og ejede på sin dødsdag fast ejendom i Litauen, og hun havde ikke afskåret sin forbindelse til Litauen og havde besøgt landet og oprettet sit testamente dér.
- 6 Den 26. april 2018 ophævede Kauno apygardos teismas (den regionale domstol i Kaunas) den afgørelse, der var truffet af førsteinstansretten, efter at notaren havde iværksat appel, og gav ikke appellantens medhold. Appelretten fastslog, at det i en sag, hvor en afdød persons sædvanlige opholdssted var omtvistet, kun var en ret, der retligt kunne fastslå, om det kunne anerkendes, at afdøde havde sædvanligt

opholdssted i sin domsstat, og at der i den foreliggende sag ikke var oplysninger, der indikerede, at appellanten havde indbragt dette spørgsmål for en ret; førsteinstansretten havde, da den annullerede notarens anfægtede afgørelse, ifølge appelrettens afgørelse i urimelig grad havde lagt generelle principper til grund.

- 7 Appellanten iværksatte kassationsanke til prøvelse af dom afsagt af Kauno apygardos teismas (den regionale domstol i Kaunas).

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

Vedrørende anvendelsen af forordning nr. 650/2012 på tvisten mellem parterne

- 8 I den foreliggende sag er kassationsdomstolens behov for forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for Domstolen begrundet i det forhold, at indholdet i visse bestemmelser i EU-retten, der er relevante for tvisten mellem parterne, ikke er helt entydigt, når doktrinen om *acte clair* eller *acte éclairé* lægges til grund.
- 9 Indledningsvis er det i den foreliggende sag nødvendigt at fastslå, om tvisten mellem parterne rent faktisk falder inden for rammerne af forordning nr. 650/2012, og kun hvis dette er tilfældet, skal det om nødvendigt undersøges, om dens bestemmelser bør finde anvendelse.
- 10 7. og 67. betragtning til forordning nr. 650/2012 viser, at forordningen finder anvendelse på situationer, der involverer grænseoverskridende arvesager. Formålet med denne lovgivning er at gøre det lettere for arvinger at gøre deres subjektive rettigheder gældende i forbindelse med en arvesag med grænseoverskridende virkninger ved at skabe bedre betingelser for personers frie bevægelighed i dette område og for hurtigt, gnidningsfrit og effektivt at afgøre arveretlige spørgsmål ved f.eks. at indføre det europæiske arvebevis.
- 11 Der er i den foreliggende sag opstået berettiget tvivl om, hvorvidt anvendelsen af forordning nr. 650/2012 vil sikre opfyldelsen af de mål, der er opregnet ovenfor, eller om der snarere vil ske det modsatte (særligt hvis det måtte vise sig, at appellants mor på sin dødsdag ikke havde sædvanligt opholdssted i Litauen) – gør appellanten sine subjektive rettigheder gældende, vil hans situation være uforholdsmæssigt og irrationelt byrdefuld, fordi han sandsynligvis vil være tvunget til at anlægge sag i Tyskland for at overtage boet.
- 12 Nærværende afdeling ved den forelæggende ret er af den opfattelse, at de faktiske forhold, der er fastslået i den foreliggende sag vedrørende appellants mors socioøkonomiske relation to Litauen, tyder på, at der bør anlægges det synspunkt, at der i hovedsagen er tale om en national arvesag snarere end en arvesag med grænseoverskridende virkninger. E.E. afskar ikke sin tætte forbindelse til hjemlandet, da hun ejede fast ejendom i Litauen og vedligeholdte (drog omsorg for) denne i mere end fem år, selv om hun samtidig havde etableret nye ægteskabelige (familiemæssige) relationer og var bosiddende i Tyskland.

- 13 Anvendelsen af forordning nr. 650/2012 kunne føre til en situation, hvor appellanten, der er en litauisk statsborger, som ønsker at arve en litauisk statsborgers bo, som befinder sig i Litauen, og som ikke er genstand for krav fra hverken statsborgere med bopæl i Litauen eller statsborgere med bopæl i udlandet, ville blive behandlet som en »udenlandsk statsborger« i relation til sit hjemland, fordi han først ville skulle rette henvendelse i en anden medlemsstat (appellanten bor og studerer i øjeblikket i Litauen) og ved en ret i dette land fremsætte begæring om, at retten træffer afgørelse om de arverettigheder, han har gjort gældende, og senere, efter at han er vendt tilbage til sit hjemland, ville skulle indhente anerkendelse af denne afgørelse.
- 14 Nærværende afdeling ved den forelæggende ret er af den opfattelse, at udarbejdelsen og anvendelsen af forordning nr. 650/2012 er særligt relevant i sådanne arvesager med grænseoverskridende virkninger, hvor en person fra en medlemsstat (den afdøde) ved lov eller ifølge testamente overdrager ejendele til arvinger, ikke alene i domsstaten (eller i den medlemsstat, hvor den pågældende har sædvanligt ophold), men også i en anden EU-medlemsstat, hvilket betyder, at der skal træffes afgørelse om alle krav vedrørende boet i én samlet sag med henblik på bl.a. undgå særskilte juridiske afgørelser, der er indbyrdes uforenelige.
- 15 Den ovenfor beskrevne situation er ikke indtrådt i den foreliggende sag, og E.E.'s (appellantens mors) forbindelse til to stater (Litauen og Tyskland) bør efter den forelæggende rets opfattelse ikke ændre arvesagens art. Domstolens dom af 21. juni 2018 i Oberle-sagen, C-20/17 (EU:C:2018:485) viser også, at arvesager med grænseoverskridende virkninger er knyttet til arvesager i flere medlemsstater.

Vedrørende begreberne »ret« og »retsafgørelse« som omhandlet i artikel 3 i forordning nr. 650/2012

- 16 Fortolkningen af begreberne »ret« og »retsafgørelse« i overensstemmelse med bestemmelserne i artikel 3 i forordning nr. 650/2012 er relevant i den foreliggende sag samt i WB-sagen (C-658/17), der i øjeblikket behandles af Domstolen.
- 17 I henhold til artikel 79 i forordning nr. 650/2012 har Litauen i lighed med Polen erklæret, at der ud over de nationale retter ikke findes myndigheder eller enheder, der udfører opgaver, som varetages af retter. I henhold til de litauiske myndigheders beslutning er de litauiske notarer således ikke anerkendt som retter som omhandlet i forordning nr. 650/2012.
- 18 De spørgsmål, der er forelagt [Domstolen] af en national polsk ret, viser, at den pågældende ret muligvis er usikker på retsvirkningen af medlemsstaters meddelelser og deres indflydelse på afgørelsen vedrørende definitionen af begrebet en »ret« i forordning nr. 650/2012. Kassationsdomstolen er tilsvarende i tvivl, idet meddelelser i henhold til artikel 79 i forordning nr. 650/2012 grundlæggende oplyser om, men ikke tildeler rettigheder.

- 19 I den foreliggende sag skal det bl.a. bemærkes, at notarens omtvistede afgørelse var støttet på bestemmelserne i forordning nr. 650/2012, men at disse bestemmelser viser, at det alene er retter, der træffer afgørelse om kompetencereglerne (artikel 15 i forordning nr. 650/2012).
- 20 På den anden side er det kassationsdomstolens opfattelse, at notaren var berettiget til at træffe afgørelse om kompetence, da artikel 4 i forordning nr. 650/2012 opstiller en generel regel om fastlæggelse af kompetence i forhold til medlemsstater, selv om artikel 2 viser, at denne forordning ikke påvirker de nationale myndigheders kompetence. Dét, der indledningsvis skal fastslås, er derfor den generelle (internationale) kompetence efterfulgt af en beslutning om udøvelsen heraf med henblik på de relevante personer i henhold til lovgivningen i den pågældende medlemsstat.
- 21 Det er uklart, hvorvidt notarens beslutninger vedrørende arvefald (hvis de ikke anses for at være afgørelser truffet af retten) kan anerkendes som officielt bekræftede dokumenter. Det antages, at proceduren for godkendelse af officielt bekræftede dokumenter ikke skal ses som en parallel til den procedure, som gælder for rettens afgørelser i arvesager. Det er desuden usikkert, om bestemmelserne i forordning nr. 650/2012 skal forstås og anvendes således, at afgørelser, alt efter de territoriale aspekter i arveforhold (nationale eller grænseoverskridende), i en af disse sager ville blive truffet af notarer, medens de andre sager ville blive truffet af konventionelle judicielle myndigheder.
- 22 På den anden side kan 20.-22. betragtning til forordning nr. 650/2012 give det modsatte indtryk, nemlig at almindelige notarer, der ikke har til opgave at udøve en retslig funktion, ikke skal anses for at være retter, selv om de i henhold til national lovgivning har bemyndigelse til at undersøge arvesager; dette betyder, at kompetenceregler ikke er relevante eller finder anvendelse på sådanne notarer (som ikke er retter som omhandlet i forordning nr. 650/2012), og at de udøver deres funktion i form af officielt bekræftede dokumenter nærmere end i form af retsafgørelser. Det er uklart, om det i en sådan situation ikke blot er kompetenceregler, men også andre bestemmelser i forordning nr. 650/2012, der ville være irrelevante for notarer.
- 23 I Litauen er påbegyndelsen af arvesager og deres grundlæggende elementer nemlig forbundet med handlinger, der udføres af notarer, som eksempelvis indledningen af en arvesag, udstedelse af en attest og lignende. Selv om judicielle myndigheder almindeligvis forbindes med bilæggelse af tvister, betyder dette ifølge kassationsdomstolen ikke i sig selv, at notarer i juridiske forhold vedrørende arvesager ikke kan anses for at være retter som omhandlet i forordning nr. 650/2012.
- 24 I denne sammenhæng er det også værd at lægge mærke til den ovennævnte dom fra Domstolen i Oberle-sagen, hvori det blev anført, at udtrykket »at træffe afgørelse« ikke skal være knyttet til tvistige retssager, og til at afgørelsen ikke nødvendigvis skal have res judicata-virkning, ligesom det er Domstolens

opfattelse, at denne fortolkning også bekræftes af 59. betragtning. I præmis 44 i Oberle-dommen blev det bemærket, at artikel 4 i forordning nr. 650/2012 fastlægger retterne i medlemsstaternes internationale kompetence i retssager vedrørende foranstaltninger om hele arven, såsom bl.a. udstedelse af nationale arvebeviser, uanset om disse retssager er tvistige eller ikke tvistige.

- 25 Det skal bemærkes, at notarer i Republikken Litauen har enekompetence i arvesager. Selv om notarer ikke udfører deres aktiviteter ved at udøve beføjelser, som de har fået tildelt af en juridisk myndighed, sikrer de upartiskhed i forhold til alle parter i en notarialforretning og beskytter de pågældende personers rettigheder og interesser, deres handlinger kan anfægtes ved en ret, og et arvebevis, der er udstedt af en notar, udgør et grundlag for fastlæggelse og registrering af ejerforhold, ligesom notarer bekræfter personrettigheder, der er juridisk uanfægtelige, og faktiske retsforhold, men de bilægger ikke tvister mellem parterne, idet dette et retsanliggende; selv om et arvebevis, der er udstedt af en notar, i henhold til loven ikke anses for at have res judicata-virkning, kan en ret ikke træffe en anderledes afgørelse i samme sag, medmindre afgørelsen ophæves, ligesom et udstedt arvebevis også er bindende for notaren selv, der ikke kan foretage notarialforretningen på ny, før en ret har ophævet dennes resultat.
- 26 Kassationsdomstolen er af den opfattelse, at det forhold, at en notars afgørelser kan anfægtes ved en (almindelig) ret ikke i sig selv er ensbetydende med, at en notar aldrig kan anses som »ret« i henhold til forordning nr. 650/2012. En notars afvisning af at udstede et arvebevis bør kunne anfægtes ved en ret, der efter en uafhængig fortolkning og anvendelse af lovgivningen kan ophæve denne afgørelse (såfremt retten måtte nå frem til det modsatte resultat) og pålægge notaren at udføre de notarialforretninger, som den pågældende person har anmodet om. Selv i dette tilfælde vil virkningen og værdien af notarens afgørelse i relation til parternes rettigheder og forpligtelser og dens konsekvenser for kompetente myndigheder i andre lande i tilfælde af arvesager med grænseoverskridende virkninger ikke adskille sig fra den situation, hvor notaren straks efterkommer ansøgerens anmodning om at udføre de tilsvarende notarialforretninger.

Vedrørende de litauiske retters kompetence og den lovgivning, der finder anvendelse i den foreliggende sag

- 27 Nærværende afdeling ved den forelæggende ret er af den opfattelse, at den væsentligste retlige problemstilling i den foreliggende sag i relation til forordning nr. 650/2012 (hvis den overhovedet finder anvendelse på den foreliggende sag) nærmere vedrører de litauiske myndigheders (retters og notarers) kompetence (jurisdiktionen) og den lovgivning, der skal anvendes, end definitionen på en ret. Det forhold alene, at litauiske notarer muligvis ikke skal anses for at være retter som omhandlet i forordning nr. 650/2012, bør ikke have virkning på det forhold, at det skal sikres, at arvinger i arvesager med grænseoverskridende virkninger under alle omstændigheder indrømmes rettigheder, fordi det i henhold til opfattelsen hos nærværende afdeling ved den forelæggende ret enten er notarer,

der skal beskytte arvingernes interesse ved at udfærdige (godkende) officielt bekræftede dokumenter, eller (almindelige) retter, der skal behandle arvesager.

- 28 Det er ikke omtvistet, at hovedreglen vedrørende kompetencen hos retterne i medlemsstater er knyttet til det sædvanlige opholdssted den dag, hvor den pågældende person dør. Bestemmelserne i forordning nr. 650/2012 viser imidlertid ikke fuldstændig entydigt, om det er umuligt at forestille sig situationer, hvor afdøde grundet særlige omstændigheder havde flere sædvanlige opholdssteder i stedet for blot ét. I denne henseende fastsætter forordning nr. 650/2012 *for det første* en fremgangsmåde, der bygger på indikationer, til fastlæggelse af sædvanligt opholdssted, nærmere end en formel fremgangsmåde, dvs. at det sædvanlige opholdssted fastlægges på grundlag af forskellige omstændigheder i stedet for på grundlag af registrering (23. betragtning), og *for det andet* kan nationaliteten og de ejede aktiver være en afgørende faktor i fastlæggelsen af sædvanligt opholdssted (23. betragtning).
- 29 Selv om bestemmelserne i forordning nr. 650/2012 får det til at se ud, som om det kun er muligt at have ét sædvanligt opholdssted, omend denne opfattelse ikke er anført *expressis verbis*, er der i denne sammenhæng et behov for yderligere afklaring og forklaringer fra Domstolen.
- 30 I den foreliggende sag er det ikke helt klart, hvor meget fastlæggelsen af kompetence og lovvalg påvirkes af det forhold, at afdøde *for det første* var vendt tilbage til Litauen og havde oprettet sit testamente for en litauisk notar, og *for det andet* at afdødes ægtefælle, en tysk statsborger i den sag, der drejede sig om forlængelse af fristen for at vedgå arven og anfægte notarens afgørelse, tydeligt havde erklæret sig indforstået med, at de litauiske myndigheder var kompetente, og havde givet udtryk for sin hensigt om at give afkald på alle krav i relation til sin ægtefælles aktiver, og *for det tredje* at den længstlevende ægtefælle, på trods af at han var informeret om sagen, nægtede at give møde og deltage i denne sag.
- 31 I appellants mors testamente omtales rent faktisk ikke udtrykkeligt hendes hensigt om, at litauisk ret skal finde anvendelse, men det er kassationsdomstolens opfattelse, at dette fremgår indirekte. Selv hvis Tyskland måtte blive anset for at være hendes sædvanlige opholdssted, er det ubestridt, at appellants mor var vendt tilbage til Litauen og havde oprettet sit testamente der i overensstemmelse med lovgivningen i domsstaten. Det skal ligeledes bemærkes, at bestemmelserne i forordningen, bl.a. dens artikel 22, endnu ikke fandt anvendelse på det tidspunkt, hvor testamentet blev oprettet (4. juli 2013). Det omhandlede testamente er under alle omstændigheder gyldigt og kan ikke anfægtes.